
A környezeti nevelés és a játék

GOLUBOVNÉ GERGELY ANNA

Óvodás korú gyerekek legfontosabb tevékenysége a játék. Ez a tevékenység egész napjukat kitölti, akkor is, ha munkát végeznek, akkor is, ha tanulnak. Nekünk, óvónőknek az a feladatunk, hogy az óvodai életet úgy szervezzük, a gyermek életét a nap folyamán úgy irányítsuk, hogy minden tevékenysége játékosan, jó hangulatban teljen.

Néhány gondolat a játékról

Játék közben olyan értékeket kell közvetíteni felé, amelyek a gyerek életkorának megfelelően, s fejlesztőleg hatnak rá. A játék jó eszköze a gátlások és a szorongások oldásának is. A gyerek félelmeiben a „kijátszás” hozhat megoldást, enyhülést.

A játék a nevelés, fejlesztés fontos módszere. Játék közben a gyerek viselkedésmódot sajátít el, alkalmazkodni tanul, vagyis szociálisan fejlődik. Játékosan megtanulni valamit vonzóbb, izgatóbb számára, mert tevékenykedhet, mozoghat, kielégítheti testi igényeit is.

Játék közben tapasztalatokat gyűjt, megfigyel, utánoz.

A jó játék mint eszköz figyelemfelkeltő; a gyereket ösztönzi arra, hogy tevékenykedjen vele, teret engedve fantáziájának is: elképzelései szerint használja fel, helyettesítheti vele ha szükséges a valós tárgyat, emellett esztétikus megjelenésű, egyszerű vonalú, veszélytelen.

A játékeszközök tára természetesen nem merülhet ki a készen vett dolgokkal. Ahhoz, hogy a gyerek köré megfelelően ingerdús, a szabad játékot és spontán utánzást lehetővé tevő környezetet hozzunk létre, szükség van az óvónő ötleteire, alkotó fantáziájára, s olyan eszközök, anyagok halmazára, melyekből szükség szerint „valami” készülhet. Ezeket az anyagokat, eszközöket viszont csak környezetünkből tudjuk összegyűjteni (otthonról, sétáinkról), ami egyféle „nyitott szemmel” járást követel.

Sokkal szívesebben játszanak gyermekeink azokkal a játékszerekkel, amelyekhez ők maguk gyűjtögettek anyagot, segédkeztek elkészítésükben, hisz ilyenkor végigkísérheték azok kialakulását, s a munka révén érzelmi kapcsolatba kerültek velük. Ráadásul a közösen elkészített „eszköz” szüleiknek is megmutathatják, így ez az érzelmi kötődés fokozódik, otthon is lehetőség van hasonló alkotására, továbbfejlesztésére.

A gyermek az egyszerűbb játékokat kedveli, annál inkább, minél szabadabban érvényesülhet általa akarata, képzelete, utánzó ösztöne. Bármit elfogad játéknak, ami környezetében megtalálható: lehet ez bútor (pl. székből készült autó), vagy egy kendő (pl. kukucskajáték, babaruha), vagy éppen egy bot, vagy pálca (pl. karddá válik; vagy lovacskává, vagy rajzolni lehet vele).

A séták alkalmával az óvónő lelkesedése, rácsodálkozása utánzásra serkenti a gyerekeket. Az óvodás több szempontból is érzelmi úton közelít a természethez: kíváncsi rá, mit fog látni, mi várja őt ott, szívesen tapasztal meg dolgokat, ha ő is részese lehet a „felfedező utaknak”, kincseket gyűjthet össze magának.

A környezet megismerésében a játékeszközök is fontosak: a természetes anyagból készült eszközök egyszerűek, jó megfogni őket, „illatuk van”, felkeltik a gyermek érdeklődését: hogyan, miből készült a játék, hol található az anyaga. Arra készíti a gyereket, hogy ő is gyűjthessen hasonlót, ő is készítsen valamit. Felmerül a részegész viszonyának megismerési lehetősége.

Az eszközök felhasználása, feldolgozása közben új ismeretekhez jut: anyagokkal, fogalmakkal ismerkedik, látóköre tágul. Rácsodálkozik természetes környezetére!

Önvallomás

Ahogy a játéklehetőségeket kutattam, s főleg a természetes anyagok felhasználásának lehetőségeit próbálgattam, egyre több gyermekkori emlékem merült fel. Tanyasi gyermekként láttam, játszottam, dolgoztam: enyém volt a világ! Nem is emlékszem olyan játékokra, amit szobában, vagy zárt helyen játszottunk, viszont annál többre, amit folytonos barangolással, „felfedezőutakon” egyedül, vagy társakkal játszottunk. Lehetett bármilyen idő – hidegben, melegben, esőben, sárban – mi folyton a szabadban voltunk. Ismerkedtünk a növényekkel, az állatokkal – bogarakkal, madarakkal.

Az évszakok változásait, az időjárás hatását közvetlenül megtapasztalhattam: télen jó hidegek voltak, sok hóval, amit a szél az eresz aláig begyűjtött, körbefújta vele a tanyát. Mikor a teteje megfagyott ott csúszkáltunk, rohanguk, várat építettünk, lyukakat vájtunk: vége-hossza nem volt a fantáziálásnak.

Tavasszal jó volt látni a gyeper megújulását, a kibúvó vetés zöldjét. A tavasz virágait gyűjtöttem (kék ibolya, pongyola pitypang), koszorút fontam a sárga virágból, nyakláncot fűztem össze a szárából. Izletes csemege volt az akácvirág, ma is fel tudom idézni illatát. Eső után szívesen jártunk a sárban, a nagy víztócsákban.

Nyáron gyakran beültem a búzatábla közepébe pipacsot, búzavirágot szedni, koszorút kötni. A pipacs virágából baba is készült, sokszor a bimbót is kibontottam, hogy minél színesebbek legyenek; a baba feje a toktermés volt. Nagy lapulevelekből gyakran fűztem napernyőt vagy éppen esernyőt. A szalmából nyakláncot, gyűrűt fontam, szalmaszállal szappanbuborékot fűjtam.

Szerettem, ha esett az eső: a melegben hamar langyossá vált a sár. Mivel nem volt gyurmánk, sárból mintáztunk embert, állatot, tárgyat. Egész lakásokat tudtunk berendezni a tágas udvaron, ágakból kerítést dugdostunk körbe. Szerettük testvéremmel a sárdobálós játékot is: egy hajlékony vessző végére sárgombócokat szúrtunk és messzire elröpítettük. Cirokból, nádból papírsárkányt is készítettünk, a mezőn futkosva nagyon jól lehetett röptetni. Közben figyeltünk a szél járására is, hogy magasra repüljön.

Osszel csipkebogyót gyűjtöttem, szép nyakláncot fűztem belőle. A virágát is szívesen szedtem vázába.

A bogáncs terméséből mindenféle tárgyat, emberformát, állatot raktam össze.

Úgy érzem ezek az emlékek örök nyomot hagytak bennem. Néha elég egy-egy illat, ami emlékképeket hoz elő. A környezetemről való ismereteim nagy részben gyermekkori tapasztalataimból, megfigyeléseimből származnak.

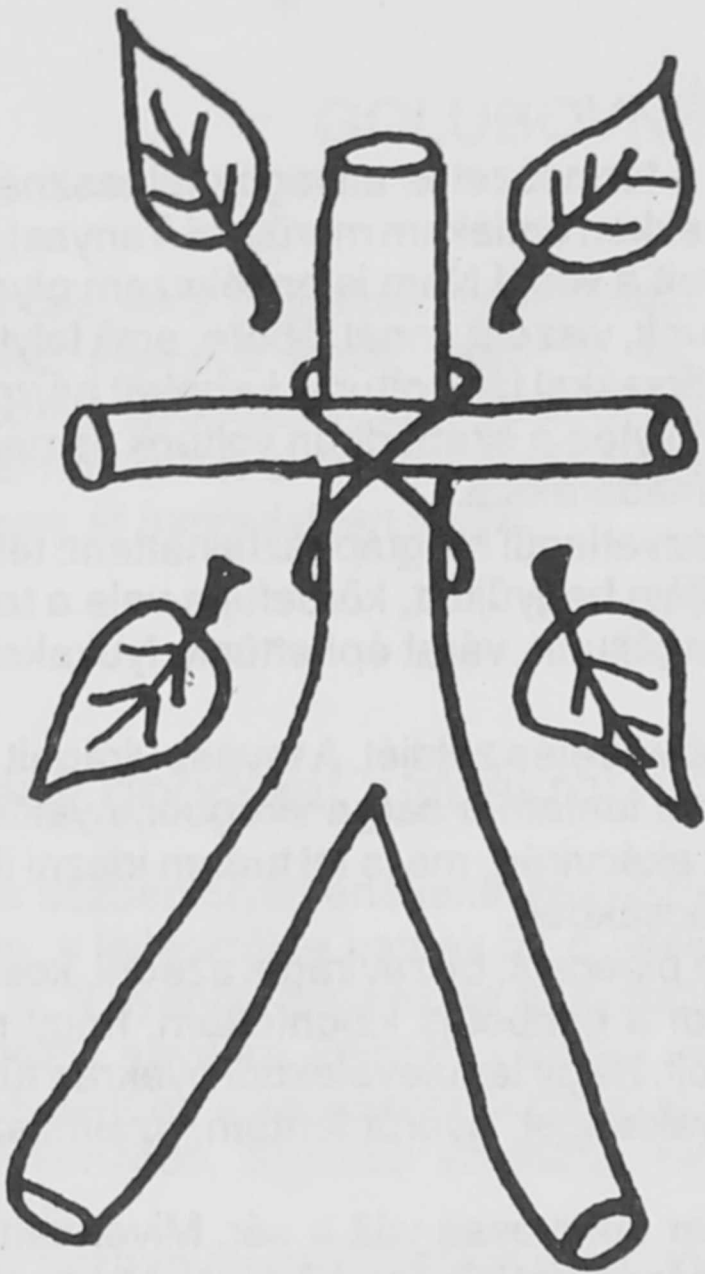
Most városban lakom, ahol szinte mindenhol beton, panel, műanyag vesz körül minket. Elgondolkodom azon, milyen távol kerültünk a természettől. A mostani gyerekek bele vannak kényszerítve ebbe az élethelyzetbe, persze, hogy nem is tudnak bánni a körülöttük élő világgal. Talán ebből is adódik, hogy nem értékelik: nem vigyáznak épségére, rongálnak, pusztítanak. Nekünk kell újra közelebb vinni gyermekeinket a természethez, környezetünkhöz, ismerjék meg, tapasztalják meg, s akkor talán vigyázni is fognak rá. Ha pedig egy-egy természetes anyagból játék is készülhet, akkor teljes lehet a gyermek öröme.

Játékok természetes anyagokból, természetes anyagokkal

Ősztündér

Sétáinkon elkészíthetjük ott helyben faágakból, levelekből (tavasszal is készülhet friss levélből, virágból).

Keresni kell egy Y (ipszilon) alakú faágat, ami a teste lesz. Keresztirányban ráerősítünk egy vékonyabb ágacsát, ez lesz a karja. Keresztező kötéssel (raffiával) elől-hátul megerősítjük, hogy ne mozduljon el. Utána szép színes levelekből szoknyát és fejdíszet készítünk „neki”. A leveleket a levélnyeleknél erősítjük rá.

1. ábra

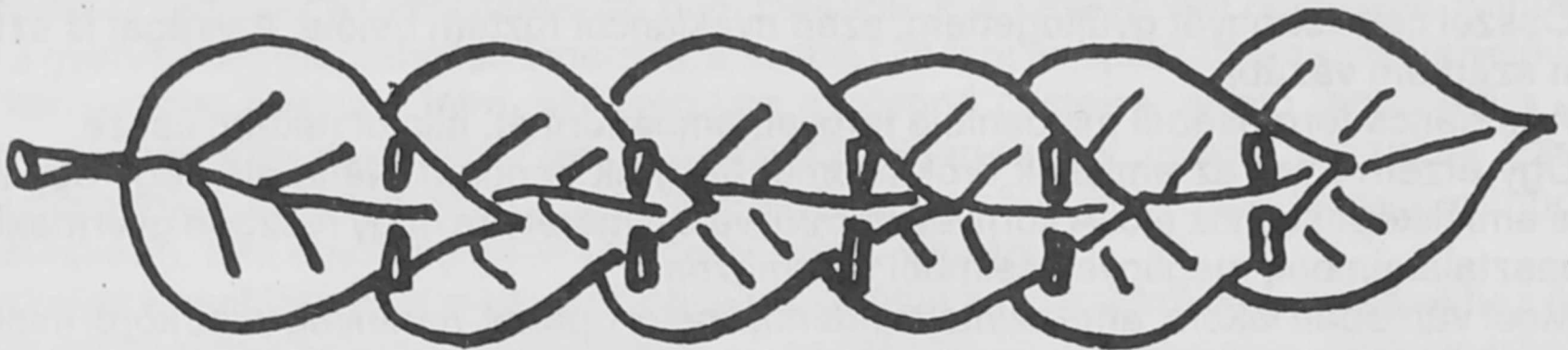
Közben a gyerekek rőzseágot válogatnak testnek, karnak, majd leveleket gyűjtenek. Színek, formák szerint csoportosítják. Megtapasztalják a faágak vastagságát, és azt, hogy melyik ág, levél, melyik fához tartozik. Beszélgethetünk arról, miért hullhatott le a fáról az ág, s miért hullanak le ősszel a levelek.

Korona őszi levélből

A színes levelek gyűjtését szinte alig lehet abbahagyni. A gyerekek rácsodálkoznak a színek, formák sokféleségére. Megnézik, melyik levél melyik fáról hullott le. Élvezettel járnak az avarban, hallgatják csörgését. Közben megbeszélhetjük miért színesednek el a levelek, miért hullanak le a fákról, mi történik a lehullott levelekkel, hogyan repíti, görgeti az avar a szél stb.

Az összegyűjtött szép levelekből koronát készítünk. Egymásra helyezem őket, s a letépett levélnyéllel összetűzöm. Közben a gyerekek megfigyelhetik a levél nagyságát, formáját, szélét, erezetét, megismerik a levélnyél fogalmát.

Minden kisgyermek fejére kerülhet egy-egy korona, mert nagyon gyorsan elkészül.

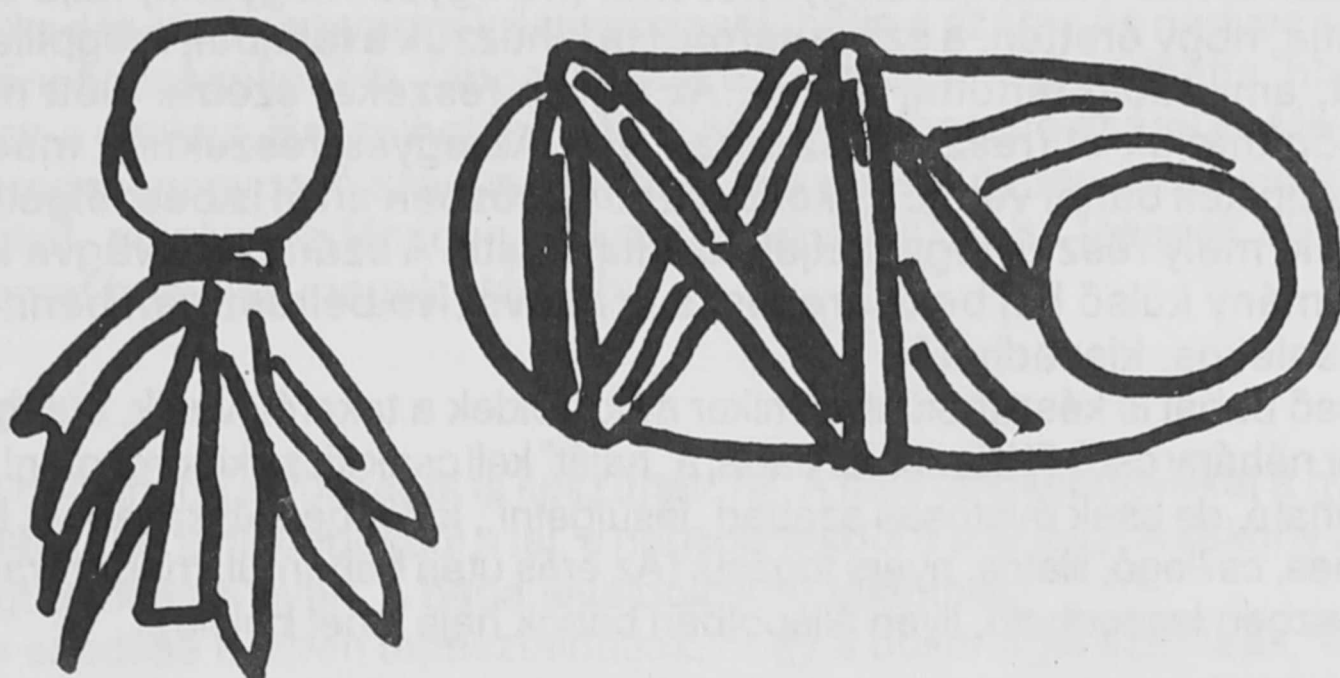
2. ábra

Pár nap alatt megszáradnak, összepödrődnek a levelek, ilyenkor már törnek is. Bár-mikor lehet újat készíteni.

Kukoricajátékok

Kukoricatörésnél az egész növényt érdemes gyűjteni, mert minden részéből készülhet valami.

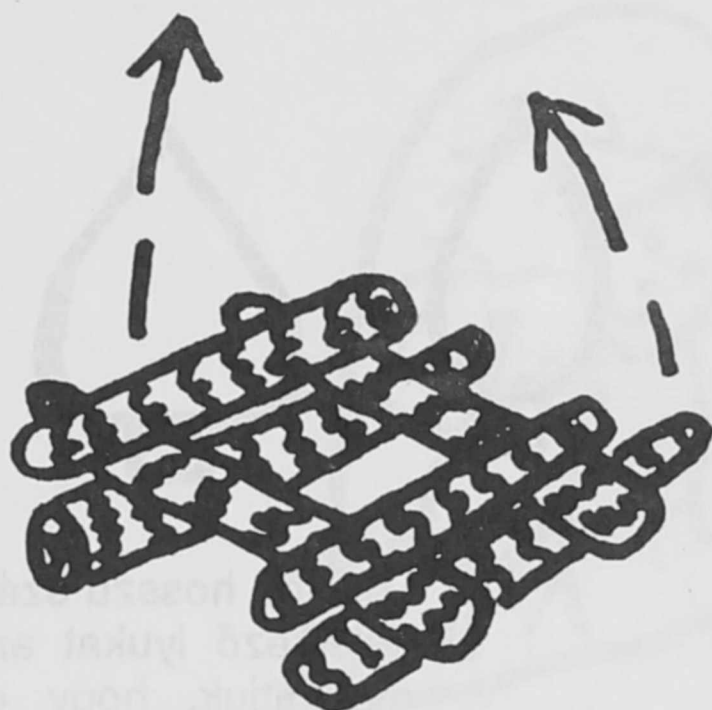
Csuhéból egyszerűen lehet pólyásbabát kötözni. A fehéres belső lágyabb burkot használjuk, ajánlatos langyos vízben 1-2 órát áztatni. A fejet gombócoljuk vékony csíkokra tépett csuhéból, amit egy szép egész levél közepére helyezünk és alul megkötözzük. Majd ismét egy szélesebb levelet veszünk, és bepólyáljuk a babát, majd keresztező kötéssel raffiával, vagy csíkokra szabott csuhészállal elkötözzük.

3. ábra

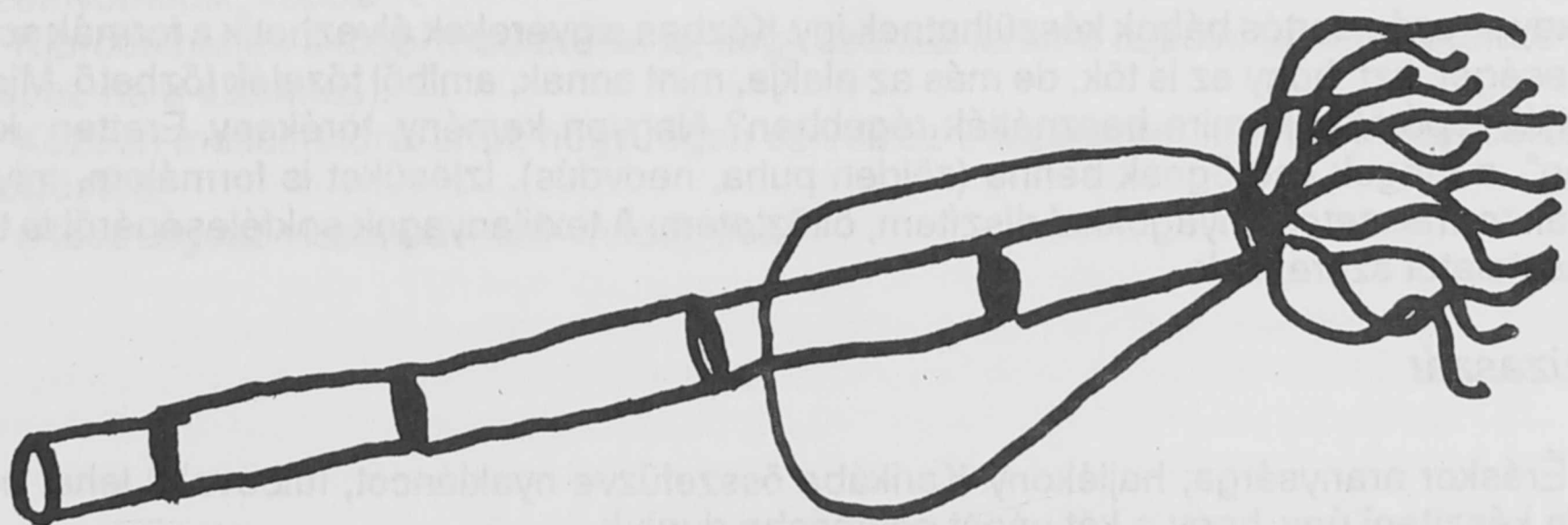
A kukoricaszár felhasználható ritmusbotnak, ha az ízeknél szétvágjuk. Keresztezve rakva építeni is lehet vele tornyot, kutat, házat. Ugyanez a lemorzsolts csutkából is meg-

oldható. A gyermek megtapasztalja, hogy van vastagabb, vékonyabb szár, s hogy a csutka egyik vége többnyire vastagabb. Ahhoz, hogy építeni tudjon belőle, nagyon óvatosan kell egymásra helyezni, s megtalálnia azt a pontot, ahol egyensúlyban van. Ezzel a játékkal az óvodás kéz ügyessége fejleszthető.

4. ábra

A kukoricaszemeket áztatás után felfűzhetjük, szárazon dobozba zárva csörgő lesz belőle, de mozaik készítésére is alkalmas. A gyökeres szárból lehet lovacska, aminek csuhéból fonhatunk kantárt. A ló feje a gyökérzet, kantárja csuhé, vagy spárpa.

5. ábra

A kukoricával való tevékenykedés közben a gyermek rájön, hogy a növény minden része felhasználható valamire. Begyűjtésénél (ha együtt megyünk) látja a talajban a növényt. Látja, hogy éretten, a színe sárga. Ha kihúzzuk a talajból, megpillantja bojtos gyökérzetét, ami eddig tartotta, élte. Az egyes részeket szeme előtt nevezhetjük meg és különíthetjük el (rész-egész viszonya). Az egyes részeknek más a fogása, illata, másképp kell bánni velük. Kukoricaszedés közben arról is beszélgethetünk, miért természetik, mely részeit fogyasztják az állatok stb. A szárát szétvágva látják, hogy a fényes, kemény külső héj belül üreges, s jó nedvszívó bélrész van benne, ami szárazon morzsalékos, kiszedhető.

Kukoricacső babát is készíthetünk. Amikor még zöldek a takarólevelek, s a „bajusz” szép színes, akkor néhány csőből készülhet baba, a „haját” kell csak kicsit kibontogatni, elrendezni. Könnyen fonható, de csak óvatosan szabad „fésülgetni”, különben kiszakad. A „bajusz” sokszínű, selymes, csillogó, illatos, nyers fogású. (Az érés után bebarbul, megszárad, rátapad a csőre, s egészben leszedhető. Ilyen állapotban bábok haja lehet belőle).

Lopótök

Készülhet belőle bábfej, illetve ha érdekes, görbe formájú, akkor egy-egy vesszővel kiegészítve madár. Minél érdekesebb formája van a töknek, annál érdekesebb bábfejet lehet kialakítani belőle (pl. rücskös tökből öregembert).

6. ábra

A tök hosszú szárát levágjuk, a keletkező lyukat annyira megnagyobbítjuk, hogy egy WC-papír henger (fél) beleférjen. Ezt ragasztóval rögzítjük. A „fejet” termékekkel, magokkal, kenderkóccal tehetjük teljessé (pl. a haja kóc, a szeme bab vagy dióhéj, az orra cseresznyepaprika; a szája, ha szükséges, csipkebogyó stb.). A ruhája vászon, zsák stb. (amilyen természetes anyag van az óvodában).

Nagyon szép, tartós bábok készíthetnek így. Közben a gyerekek élvezhetik a formák sokféleségét, azt, hogy ez is tök, de más az alakja, mint annak, amiből főzelék főzhető. Miért hívják lopótöknek, mire használták régebben? Nagyon kemény, törékeny. Éretten „kopog”, a magok csörögnek benne (zölden puha, nedvdús). Ízlésüket is formálom, mivel csak természetes anyagokkal díszítem, öltöztetem. A textilanyagok sokféleségéről is tapasztalatot szereznek.

Búzaszár

Éréskor aranyárga, hajlékony. Karikába összefűzve nyakláncot, fülbevalót lehet belőle készíteni úgy, hogy a két végét egymásba dugjuk.

Ha száraz szalmánk van, akkor felhasználás előtt be kell langyos vízbe áztatni (1-2 órát). Így újra puha, üreges lesz és nem törik. Fel is aprítható.

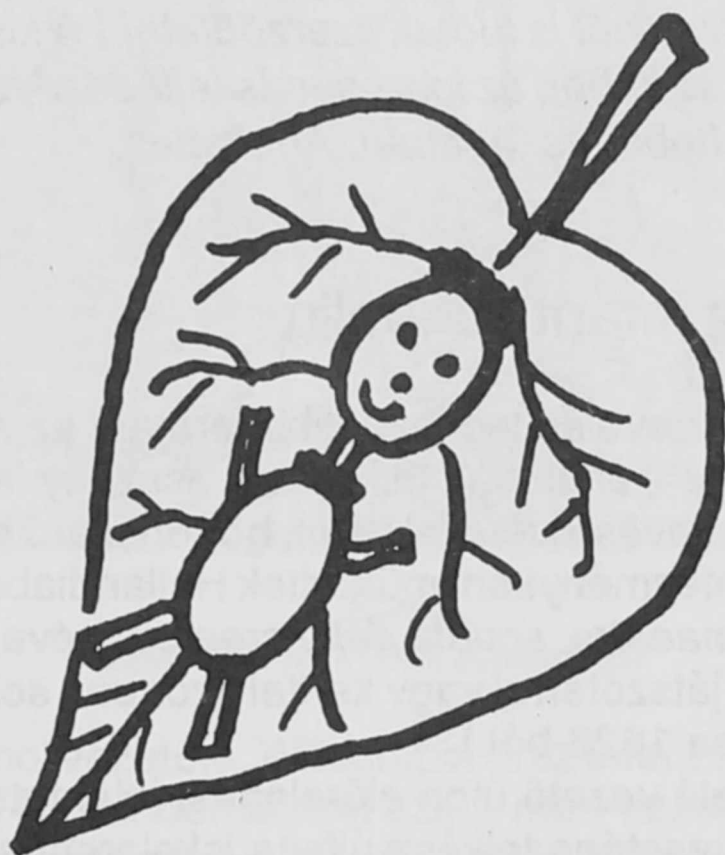
A kis darabokból fonatok, vasalás után felragasztott képek, és dobozházikóra tetők készülnek.

A munkálkodás során a gyermek összehasonlíthatja a száraz és nedves szalmát, észreveszi különbözőségüket. Ha „lábon” is látta a gabonát, megfigyelhette, hogy a növény szárából lesz a szalma. Beszélhetünk neki a növény felhasználásáról is. Mivel a szalma-szál belül üreges, nagyon jó szappanbuborék fújásra is. Közben össze lehet hasonlítani a buborékokat, amelyek a fényben „szivárványszínűek”, s ha leesnek elpukkadnak és nedves nyomot hagynak maguk után stb.

Csipkebogyó

E növényből láncon kívül babát is készíthetünk. A friss csipkebogyókat a gyerekek szedik le, a kisebb, gömbölyűbbekből a fej, a nagyobbakból a test lesz. A vékony ágacskákból pedig a végtagok és a nyak. A baba levélbölcsőre fektethető.

A termés szedése közben tapasztalhatják, hogy a bokor ágai szúrósak. Válogathatják a terméseket, az ágacskákat, a leveleket. Látják, hogy nehezen szűrhető az ágacska a termésbe, mivel az kemény, tele van magokkal.

7. ábra

Lúdtoll

A hegyezett lúdtollal sűrű temperával lehet írni, rajzolni, mint régen.

A gyermek látja, hogy a toll „szára” belül üreges, a sűrű tempera megtapad a hegyén, nyomot hagy a papíron. Állandóan mártogatni kell használat közben, és hegyezni is, mert szétnyomódik, kopik.

Kipróbálhatják a többi madártollat is, hogy azokkal lehet-e rajzolni (aminek puha a vége, az nem alkalmas).

Közben mesélhetünk arról, hogy régen ez volt az írószerszám, nem volt még ceruza, golyóstoll.

(Rész–egész viszonya – toll–madár, liba)